

*Дяченко Ірина Станіславівна,
Лук'яніхіна Христина Олексіївна*

студентки 2-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»

**ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА ЖИТТЯ:
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

Найважливішим і найціннішим з-поміж особистих прав і свобод людини є право на життя. Універсальність цього права, його природний характер підкреслюється у міжнародно-правових документах. Зокрема, в ст. 3 Загальної декларації прав людини говориться: «Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність» [1]. Ст. 6 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права доде: «ніхто не може бути позбавлений життя свавільно» [2]. Право на життя неповнолітніх та обов'язок держави гарантувати це право визнається ст. 6 Конвенції ООН про права дитини [3]. У Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 р. у ст. 2 зазначається, що право на життя захищається законом і жодна людина не може бути умисно його позбавлена [4].

Конституція України також зазначає, що «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» (ст. 3) та «Кожна особа має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя» (ст. 27). Конституційне право на життя розвивається у таких положеннях Конституції, як заборона катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, покарання чи поводження; заборона медичних, наукових та інших дослідів на людині без її згоди [5, с. 256].

У цьому контексті здається доцільним розглянути докладніше поняття «евтаназія». Термін «евтаназія» вперше вжито Ф. Беконом в XVII ст. для визначення «легкої смерті». Юридичне визначення евтаназії наступне: це – навмисні дії або бездіяльність медичного працівника, здійснювані відповідно до явно і недвозначно вираженого прохання інформованого хворого або його законного представника із метою припинення фізичних і психічних страждань хворого, що знаходиться у стані, який загрожує життю, у результаті яких настає його смерть [6, с. 75-79]. В залежності від поведінки медичного працівника розрізняють евтаназію пасивну та активну. У випадку пасивної евтаназії медичний працівник не вчиняє тих дій, які могли б продовжити життя хворого, тобто пасивно санкціонує умирання, часом пов'язане із сильними фізичними і психічними стражданнями пацієнта. У випадку активної евтаназії медичний працівник вчиняє

визначені дії за заздалегідь прийнятим рішенням, які прискорюють смерть хворого. Активною евтаназією часто вважають ще і й самогубство з лікарською допомогою (надання хворому на його прохання препаратів, які вкорочують життя). Сьогодні про евтаназію говорять також у випадку появи на світ дитини із серйозними вадами розвитку — евтаназія новонароджених, а також у випадку соціальної евтаназії, у якій рішення позбавити когось життя залежить від суспільства, яке виходить з міркувань, що кошти, необхідні для лікування безнадійно хворих дорогими препаратами, внаслідок їх евтаназії будуть збережені для лікування тих хворих, які після одужання зможуть повернутися до нормальної робочої діяльності. Така загроза йде з боку економіки, яка керується критерієм «витрати — вигоди» [7, с. 54-55].

На даний момент евтаназія визнається на найвищому законодавчому рівні тільки Конституцією Нідерландів. Так, ще в 1993 р. уряд Нідерландів ухвалив постанову, відповідно до якої лікаря, котрий допоміг невиліковно хворому пацієнту накласти на себе руки, не можна переслідувати за обвинуваченням у вбивстві [8, с. 21]. У Великобританії, після довгих обговорень, було прийнято закон про безумовну заборону будь-якої евтаназії, але пасивна евтаназія використовується на практиці британськими медиками як у випадках із новонародженими, так і з людьми похилого віку. У березні 2002 р. у Великобританії виник прецедент, коли пацієнткою було виграно судовий процес про дозвіл застосувати відносно неї процедуру евтаназії, що було вкрай негативно оцінено британськими медиками. У Фінляндії та Швеції пасивна евтаназія не вважається протизаконною, проте підставою для її застосування є вільне і свідоме волевиявлення пацієнта, причому аналогічні прохання навіть від найближчих родичів визнаються юридично недійсними. Перший у світі Закон «Про право людини на Смерть» було прийнято у 1977 р. у штаті Каліфорнія (США), згідно з яким допускається пасивна форма евтаназії. Отже, ми можна констатувати, що громадськість у зарубіжних країнах поступово приймає ідею пасивної евтаназії [5, с. 210–215].

Що стосується України, то існує яскраво виражена полярність в поглядах суспільства на евтаназію. Сучасний стан охорони здоров'я у нашій країні не є втішним: відсутність належних умов для хворих, низька заробітна плата медичного персоналу тощо. Отже, немає можливості допомогти хворому, а тому можна дійти висновку, що сьогодні, з огляду на світовий та вітчизняний досвід, законодавчо врегулювати в Україні процес обмеженої евтаназії, яка не суперечила б чинному та перспективному законодавству, а також не зачіпала професійного гуманізму та етики медичних працівників, неможливо.

Отже, до позитивних сторін застосування евтаназії можна віднести забезпечення з її допомогою права людини на самостійне розпорядження своїм життям, а також гуманність, яка дозволяє не

терпіти нестерпні страждання. Крім того, високої позитивної оцінки заслуговує повага до волі людини, що бажає своїм відходом із життя зняти моральний і фінансовий тягар із близьких людей.

Що стосується негативних сторін, то по-перше, суспільство існує для людини, а не навпаки. По-друге, еутаназія паралізувала б науковий прогрес. По-третє, легалізація еутаназії може полегшити вчинення злочинів шляхом застосування фізичного або психологічного тиску на пацієнтів (інвалідів, хворих, людей похилого віку), підкупу медичного персоналу тощо. По-четверте, критерій невиліковності важко визначити, тоді як можна чекати від науки зцілення від серйозних хвороб і зменшення страждань хворих. По-п'яте, складно буде встановити добровільність ухвалення рішення. Однак навіть у тому випадку, коли добровільна згода пацієнта є очевидною, необхідно враховувати, що психологічний стан людини, яка знаходиться на грані життя і смерті, є недостатньо вивченим.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини ООН від 10 грудня 1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/go/995_043
3. Конвенція ООН про права дитини від 27 вересня 1991 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : прийнята 4 листоп. 1950 р. [Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>.
5. Медведева М. О. Міжнародне право та біотехнології : монографія / М. О. Медведева. – Київ : Промінь, 2006. – 256 с.
6. Романовський Г. Б. Право на життя: юридическая норма и доктрина / Г. Б. Романовский // Університетські наукові записки. – 2006. – № 2(18). – С. 75-79.
7. Малиновский А. Имеет ли человек право на смерть / А. Малиновский // Российская юстиция. – 2002. – № 8. – С. 54-55.
8. Рогова О. Г. Право на життя в системі прав людини: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. / О. Г. Рогова. – Х., 2006. – 21 с.

Ключові слова: еутаназія, право на життя, медицина, охорона здоров'я.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Кулі-Іванченко К. К.